

**Dünyada ve Türkiye’de
Ceza Hukuku Reformları Kongresi**

(26 Mayıs 2010 – 4 Haziran 2010)

Cilt II

***Congress on the Criminal Law Reforms
in the World and in Turkey***

(26 May 2010 – 04 Jun 2010)

Volume II

Editör

Prof. Dr. Adem SÖZER

Yayın Kurulu

Yrd. Doç. Dr. Selman DURSUN, Yrd. İç. Dr. Serdar TALAS,
Asist. Prof. Dr. F. Pınar ÖLÇER, Dr. Gcfried PLAGEMANN,
Dr. Tuba TOPÇUOĞLU, Arş. Gör. ABatuhan BAYTAZ,
Arş. Gör. Aykut ERSAN, Arş. G. Elif BEKAR,
Arş. Gör. Muhammed DEMİREL, Arş. Gör. Tuba KELEP,
Arş. Gör. Rezzan İTİŞGEN, Arş. Gör. Mahmut KAPLAN,
Arş. Gör. Rahime ERBAŞ, Arş. G. Sertaç IŞIKA,
Arş. Gör. Büşra DEMİRAL, Arş. G. Murat ÇAKIR,
Arş. Gör. Melik KARTAL, Arş. Gör. İdat Erdem AYDIN

AYIN NO: 313

Dünyada ve Türkiye'de Ceza Hukuku Reformları Kongresi (Cilt II)
Congress on the Criminal Law Reforms in the World and in Turkey (Volume II)
Editör: Prof. Dr. Adem Sözüer

SBN 978-605-4687-64-0

BASKI - İSTANBUL, OCAK 2013

ON İKİ LEVHA YAYINCILIK A. Ş.

Adres : Prof. Nurettin Mazhar Öktek Sokak No: 6A Şişli / İSTANBUL
Telefön : (212) 343 09 02
Faks : (212) 224 40 06
Web : www.onikilevha.com.tr
E-Posta : bilgi@onikilevha.com.tr

Baskı : Kitap Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. No: 123 Kat: 1
Topkapı / İstanbul
Tel: (212) 482 99 10
Sertifika No: 16053
Cilt : Erdoğanlar Cilt - (212) 612 07 39

**Dünyada ve Türkiye'de
Ceza Hukuku Reformları
Kongresi**
(26 Mayıs 2010 – 4 Haziran 2010)
Cilt II

Congress
on the Criminal Law Reforms
in the World and in Turkey
(26 May 2010 – 04 June 2010)
Volume II

Ceza Muhaemesi Hukukunda Sevk Tutuklamasına İlişkin Bazı Sorunlar

Yrd. Dc Dr. Zeynel T. KANGAL*

I. Sevk Tutuklaması Kavramı

CMUK sisteminde, tutuklanmanın koşulu ve nedenleri mevcut olduğu takdirde, şüpheli veya sanık ızır bulunmasa bile, hakkında tutuklama kararı verilebilmekteydi (CMUK m 106/1). Şüpheli veya sanığın yokluğunda evrak üzerinden verilen bu tutuklama kararına istinaden de tutuklama müzekkeresi çıkarılmaktaydı. Böyle bir tutuklama kararı ve müzekkeresine dayanılarak şüpheli veya sanık hemen yakalanabileceği gibi, kaçak olması veya saklanmış olması hâlinde, Cumhuriyet Savcısı tarafından yakalama müzekkeresi de kesilebilmekteydi (CMUK md. 131). Yokluğunda çıkarılan tutuklama müzekkeresi veya bu müzekkereye istinaden çıkarılan yakalama müzekkeresi üzerine yakalanan şüphelinin veya sanığın derhal volda geçecek süre hariç en geç 24 saat içerisinde yetkili hâkim önüne çıkarılması gerekmektedir (CMUK md. 108/1,2). Yetkili hâkim şüpheli veya sanığın argusunu yaptıktan sonra, tutuklanmanın devam edip etmeyeceğine karar vermektedir. Yetkili hâkim tutuklamaya karar verdiğinde, evvelce verilen giyabi tutuklama kararını vicahiye çevirmiş olmaktadır¹.

CMK sisteminde ise, şüpheli veya sanığın hazır bulunması tutuklanmanın koşullarından biri olarak öngörülmüştür. Dolayısıyla şüpheli veya sanığın giyabında tutuklama kararı verilemeyecektir. Başka bir ifadeyle, hâkim veya mahkeme huzuruna çıkarılmaksızın evrak üzerinden şüpheli veya sanık hakkında tutuklama kararı verilemeyecektir. Hatta tutuklama isteminin reddi kararına itiraz edilmesi üzerine, itiraz maddesi şüpheli veya sanığın tutuklanması gerektiğine karar verdiğinde bile, itiraz talebi evrak üzerinden yapıldığından, şüpheli veya sanık hakkında itiraz maddesi tarafından ancak yakalama emri düzenlenebilecektir (CMK md. 98/1,c). Şüpheli veya sanık hazır olmaksızın hakkında tutuklama kararı verilememenin nedeni savunma hakkının ihlâl edilmemesi

* Kadir Has Üniversitesi

¹ YURTCAN, Erdener: *Ceza Yargılaması Hukuku*, 9. Baskı, İstanbul 2002, sh: 507.

gerekçesine dayanmaktadır². Tutuklama kararının verilebilmesi için şüpheli veya sanığın hazır bulunması koşulunun istisnası, CMK md. 248/5'te öngörülmüştür. Buna göre, hakkındaki kovuşturmanın sonuçsuz kalmasını sağlamak amacıyla yabancı ülkede bulunan ve bu nedenle mahkeme tarafından kendisine ulaşılamayan kaçak hakkında yokluğunda tutuklama kararı verilebilmektedir (CMK md. 248/5, CMKYUŞHK md. 5/2).

CMUK'daki giyabî tutuklamanın yerine CMK md. 98'de yakalama emrine yer verilmiştir. Buna göre, soruşturma evresinde yakalama emri, çağrı üzerine gelmeyen veya çağrı yapılamayan şüpheli hakkında, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından düzenlenebilir (CMK md. 98/1). Kovuşturma evresinde kaçak sanık hakkında yakalama emri re'sen veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine mahkeme tarafından düzenlenir (CMK md. 98/3). Ayrıca kovuşturma aşamasında mahkeme, sanığın yakalama emriyle getirilmesine her zaman karar verebilmektedir (CMK md. 199). Yine tutuklama isteminin reddi kararına itiraz edilmesi üzerine, itiraz mercii şüpheli veya sanığın tutuklanması gerektiğine karar verdiğinde, hakkında yakalama emri düzenleyecektir (CMK md. 98/1,c.2). Bazı hâllerde ise, CMK hâkim veya mahkeme kararına gerek kalmaksızın doğrudan Cumhuriyet Savcısı veya kolluk kuvvetleri tarafından da yakalama emri düzenlenmesine olanak tanımıştır. Buna göre, yakalanmış iken kolluk görevlisinin elinden kaçan şüpheli veya sanık ya da tutukevinden kaçan tutuklu veya ceza infaz kurumundan kaçan hükümlü hakkında Cumhuriyet savcıları ve kolluk kuvvetleri de yakalama emri düzenleyebilirler (CMK md. 98/2).

CMUK'nun yürürlükte olduğu dönemde verilmiş giyabî tutuklama kararları, CMK'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte, yabancı ülkede bulunan kaçaklarla ilgili çıkartılan giyabî tutuklama kararları hariç olmak üzere, yakalama emrine dönüştürülmüştür (CMKYUŞHK md. 5/1).

Düzenlenen yakalama emrinde kişiyle ilgili bazı bilgilerin yer alması zorunludur (CMK md. 98/4). Öncelikle kişinin şüpheli ya da sanık olduğu yazılmalıdır. Şüpheli veya sanığın kimliği belirtilmelidir. Kimliği tespit edilememişse, açık eşkâli yazılmalıdır. Ayrıca şüpheli veya sanığa yüklenen suç yakalama emrinde yer almalıdır. Şüpheli veya sanığın yakalanması hâlinde nereye götürüleceği de gösterilmelidir. Yakalama emri soruşturma aşamasında sulh ceza hâkimi tarafından düzenlenmişse, şüphelinin götürüleceği yer, yakalama emrinin düzenlenmesi talebinde bulunan yetkili Cumhuriyet Başsavcılığıdır.

² GÜNGÖR, Devrim: "CMK'nda Yakalama Emri", Alman-Türk Karşılaştırmalı Ceza Hukuku, c: III, Köksal BAYRAKTAR'a Armağan, İstanbul 2010, sh: 896.

Çünkü soruşturma aşamasında her türlü yetkiye sahip olan ve dosyanın bulunduğu makam yetkili Cumhuriyet Başsavcılığı'dır. Yakalama emri üzerine yakalanarak kendisine getirilen şüpheliyi tutuklamaya sevk edip etmeme konusunda Cumhuriyet Savcısı'nın delil durumuna göre takdir yetkisi vardır. Kovuşturma aşamasında ise, sanığın götürüleceği yerin yakalama emrini düzenleyen yetkili mahkemenin olacağı açıktır.

Yakalama emri üzerine yakalanan kişi 24 saat içerisinde yetkili Cumhuriyet savcılığı (CMK md. 94'ün ifadesine göre hâkim) veya mahkeme önüne çıkarılmalıdır. Şüpheli veya sanık 24 saat içerisinde yetkili Cumhuriyet savcılığı veya mahkeme önüne çıkarılmıyorsa, aynı süre içerisinde en yakın sulh ceza hâkimi veya mahkeme (CMK md. 94'ün ifadesine göre sadece sulh ceza hâkimi) önüne çıkarılmalıdır. En yakın sulh ceza hâkimi ya da mahkeme, huzuruna çıkarılan kişinin yakalama emrinde belirtilen kişi olup olmadığını belirlemek için kimlik tespiti yapar. Yakalanarak en yakın sulh ceza hâkiminin veya mahkemenin önüne getirilen kişinin, yakalama emrinde kimliği veya eşkâli belirtilen kişi olmadığı anlaşılırsa, bu kişi derhal serbest bırakılır. Yakalanan kişi, yakalama emrinde belirtilen kişi ise, yakalama yerine en yakın sulh ceza hâkimi ya da mahkeme dosyanın esasına girmeksizin, şüpheli veya sanığı yetkili Cumhuriyet savcılığı veya mahkemeye en kısa zamanda gönderilmek üzere tutuklar. Bu tutuklamaya gönderme tutuklaması veya yol tutuklaması veyahut da sevk tutuklaması denilmektedir³.

Şüpheli veya sanığın sevk tutuklamasıyla yetkili Cumhuriyet savcılığına veya mahkemeye gönderilebilmesi için, yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu şüpheli veya sanık hakkında CMK md. 98 gereğince çıkarılmış bir yakalama emrinin bulunması gerekmektedir. Yakalama emrine dayanmayan yakalamalar bakımından sevk tutuklamasının uygulanması mümkün değildir.

Sevk tutuklamasının yapılabilmesi için şüpheli veya sanığın hakkındaki yakalama emri üzerine yakalanmış olması ve mevcutlu olarak hâkim huzuruna çıkarılabilecek durumda olması gerekmektedir. Aksi hâlde, CMK'nun bütün tutuklama türleri (CMK md. 248/5'deki istisna hariç olmak üzere) bakımından

³ Alman Ceza Muhakemesi Kanunu § 115, yakalama emri üzerine yakalanan kişinin derhal ve en geç ertesi gün yetkili hâkim ya da mahkeme önüne çıkarılmasını öngörmektedir. Bu mümkün olmadığı takdirde, § 115a gereğince yakalanan kişi derhal ve en geç ertesi gün en yakın sulh ceza hâkimi önüne çıkarılmak zorundadır. Burada yakalama emrinin geri alınıp alınmadığı ve yakalanan kişinin yakalama emrindeki kişi olup olmadığı araştırılır. Ardından sorgusu yapılarak serbest bırakılmadığı takdirde, talebi üzerine sorgusu yapılmak üzere yetkili hâkim veya mahkemeye gönderilmesine karar verilir (Bkz. BEULKE, Werner: *Strafprozessrecht*, Heidelberg 2005, No: 221; MEYER-GOßNER, Lutz: *Strafprozessordnung*, München 2005, § 115a).

aramış olduğu şüphelinin veya sanığın hazır bulunması koşulu yerine getirilmemiş olacaktır.

Şüpheli veya sanık yakalandıktan itibaren 24 saat içerisinde yetkili Cumhuriyet savcılığına veya mahkemeye kolluk tarafından götürülmüyorsa, sevkiyet savcılığına gönderilmesine karar verilebilir. Yakalanan kişinin 24 saat içerisinde yetkili Cumhuriyet savcılığına veya mahkeme önüne çıkarılmaması, yalnızca yeri için yetkili Cumhuriyet savcılığına veya mahkeme önüne çıkarılmaması, dayanabilirliği gibi, ödenenin hemen bulunmaması, araz ve personel yokluğu gibi eksikliği 24 saat içerisinde giderilemeyecek nedenlere veya yakalanan kişinin rahatsızlığında dayanabilir.

Yakalanan kişi 24 saat içerisinde yetkili Cumhuriyet savcılığına veya mahkeme önüne çıkarılmıyorsa, artık sevkiyet tutuklaması yapılamaz. Ortęin Kartal Sulh Ceza Hükümeti tarafından hakında yakalama emri çıkarılan şüpheli, Kocaeli nde yakalanmışsa, kolluk tarafından şüphelinin 24 saat içerisinde Kartal Cumhuriyet Başsavcılığına getirilmesi olanaklı olduğundan, sevkiyet tutuklaması yapılması mümkün değildir.

Adli yargıda sevkiyet tutuklamasına ilişkin birinci ihtimal, soruşturma aşamasında şüpheli hakında nasıl sevkiyet tutuklaması yapılacağına ilişkinidir. Bir suçtan dolayı soruşturma yapan yetkili Cumhuriyet savcısı tarafından gerçekleştirilen soruşturma aşamasında yetkili Cumhuriyet savcısı tarafından tutuklanma talebi ve bunun soruşturma dosyasıyla birlikte Cumhuriyet savcısına gönderilir. Xine hakimi kollukların oluşturduğu kanat getirildiği takdirde, yakalama emri düzenlenmesiyle soruşturma dosyasına kanat getirildiği takdirde, yakalama emri düzenlenmesiyle soruşturma dosyasına kanat getirildiği takdirde, Cumhuriyet savcısının tutarını üzerine aynı yargı görevindeki asliye ceza hakimini itirazı hakkı getirir. Şüpheli hakında yakalama emri düzenlenmesi için kolluk görevlilerinin elinden kaçan şüpheli ya da soruşturma aşamasında tutuklevinden kaçan tutukluların veya ceza infaz kurumundan kaçan hükümlü hakında Cumhuriyet savcılarının kolluk kuvvetleri tarafından da yakalama emri düzenlenmemektedir (CMK

A. Adli Yargıda Sevkiyet Tutuklaması

1. Soruşturma Aşaması

md. 98/2). Bu durumlarda Cumhuriyet savcılarının kolluk kuvveti tarafından düzenlenen yakalama emirlerine dayalı olarak sevkiyet tutuklaması yapılamaz. Çünkü düzenlenen yakalama emirlerine dayalı olarak sevkiyet tutuklaması yapılabileceği, sulh ceza hakimini (tutuklamaya itiraz halinde asliye ceza hakimini) tarafından düzenlenen yakalamamın alan yetkili Cumhuriyet savcısı, bunun kolluk kuvvetlerine bildirir. Yakalama emri üzerine kolluk kuvvetleri tarafından yakalanan şüpheli 24 saat içerisinde yetkili Cumhuriyet savcısına önüne çıkarılmıyorsa, aynı süre içerisinde yakalama emri düzenlenmemektedir. Ancak böyle durumlarda yakalama emri, Cumhuriyet savcılığı ve kolluk kuvvetleri tarafından düzenlenmemek yerine, yetkili Cumhuriyet savcısının talebi üzerine sulh ceza hakimini tarafından düzenlenmişse, artık bu yakalama emrine dayalı olarak sevkiyet tutuklaması yapılabilecektir. Sulh ceza hakimini (tutuklamaya itiraz halinde asliye ceza hakimini) tarafından düzenlenen yakalamamın talepleri yine en yakın Cumhuriyet savcısına da yetkili Cumhuriyet savcısının taleplerini doğrultusunda hareket etmedeğinden, yetkili Cumhuriyet savcısına evkiyet tutuklamasına gerek görmedeği durumlarda sevkiyet tutuklaması yapılmamak üzere şüpheli için sulh ceza hakimini önüne göndermemelidir.

Şüpheli önüne getirilen yakalama yeri en yakın Cumhuriyet savcısına yetkili Cumhuriyet savcısına ile temasa geçerek. Çünkü yakalama emrinin izlenilme tarihi ile yakalama zamanı arasında uzun bir süre geçmiş olabilir. Bendenle de yakalama emrinin geri alınması da kolluğa bildirilmemesi ihtimali olduğundan bundurularak yetkili Cumhuriyet savcısına ile mutlak irtibata geçilmiştir. Ayrıca

4 Bkz. MEYER-GÖPNER, *Strafprozessordnung*, § 115a, No. 2.

5 Aynı yönde bkz. GÜNGÖR, "CMK'nda Yakalama Emri", sh. 897-898.

aradan geçen uzun zaman soruşturma bazı gelişmelere neden olmuş olabilir. Yetkili Cumhuriyet savcısı şüphelinin huzuruna getirilmesini gerekli görmeyip de ifadesinin alınmasını yeterli buluyorsa, yakalama yerine en yakın Cumhuriyet savcısına faks aracılığıyla ya da başka bir yolla talimat göndererek şüphelinin istinabe suretiyle ifadesinin alınmasını ve ardından serbest bırakılmasını ister. Bu durumda yetkili Cumhuriyet savcısı yargı çevresindeki sulh ceza hâkimine başvurup yakalama emrini geri alınmasını istemeli ve bu geri almayı da kolluk kuvvetlerine derhal bildirmelidir. Yetkili Cumhuriyet savcısı şüphelinin huzuruna getirilmesini gerekli görüyorsa, yakalama yerine en yakın Cumhuriyet savcısına gönderdiği faks yazısında şüphelinin sulh ceza hâkimi önüne çıkarılarak sevk tutuklaması kararının alınmasını ister. Bunun üzerine yakalama yerine en yakın Cumhuriyet savcısı, aynı yargı çevresindeki sulh ceza hâkimine şüpheliyi sevk ederek yetkili Cumhuriyet savcısına gönderilmek üzere tutuklanmasını ister. Sulh ceza hâkimi, önüne getirilen kişinin kimlik tespitini yapar ve yakalama emrinde belirtilen şüpheli olup olmadığını tespit eder. Kimlik bilgileri doğru ise, sulh ceza hâkimi işin esasına giremez. İsnad edilen suç ile ilgili olarak şüphelinin sorgusunu yapamaz ve savunmasını isteyemez. Sulh ceza hâkimi kimlik tespiti yaptıktan sonra yetkili Cumhuriyet savcısına götürülmek üzere şüpheliyi tutuklamak zorundadır. Burada sulh ceza hâkimi takdir yetkisine sahip bulunmadığı gibi, tutuklamanın koşul ve nedenlerinin de yerine getirilip getirilmediğini inceleyemez⁶. Zaten bu sulh ceza hâkiminin elinde soruşturma dosyası da bulunmadığından CMK md. 100 vd. düzenlemelerindeki tutuklama koşullarının oluşup oluşmadığını incelemesine olanak bulunmamaktadır⁷. Bu nedenle sevk tutuklamasına ilişkin kararlarda müdafii bulunması zorunlu değildir. Başka bir ifadeyle şüphelinin kendisinin seçtiği müdafii gelebilir. Ancak barodan kendisine bir müdafii tayin edilmesini isteyemez. Çünkü sevk tutuklamasına ilişkin değerlendirmede esasa girilememektedir. Sevk tutuklaması

⁶ ÖZTÜRK, Bahri/TEZCAN, Durmuş/ERDEM, Mustafa Ruhan/SIRMA, Özge/SAYGILAR, Yemin F./ALAN, Esra: *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 3. Baskı, Ankara 2010, sh: 398; CENTEL, Nur/ZAFER, Hamide: *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 4. Baskı 2006, sh: 294; MEYER-GÖPNER, *Strafprozessordnung*, § 115a, No: 5; İNCİ, Z. Özgen: *Bir Koruma Tedbiri Olarak Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama*, Ankara 2008, sh: 73, 75; YILDIZ, Ali Kemal: *"Ceza Muhakemesi Hukukunda Yakalama ve Gözetilme Alma"*, SÜHFD 2006, c: 14, sy: 1, sh: 157-158; AKSOY-İPEKÇİOĞLU, Pervin: *"Yakalama ve Gözetilme Alma Koruma Tedbirleri"*, DEÜHFD 2007, c: 9, Özel Sayı, Ünal NARMANLIOĞLU'na Armağan, sh: 1225. Buna karşın Özbek, CMK md. 94'deki düzenlemenin amacının yakalanan kişinin hâkim önüne çıkma hakkının sağlanması olduğunu, düzenlemedeki "serbest bırakılmadığı takdirde" ifadesi nedeniyle hâkimin yakalananın serbest bırakılıp bırakılmayacağına karar verebileceğini, aksi bir durumda hâkim önüne çıkma hakkının bir anlamını kalmayacağını belirterek işin esasına girilmesi gerektiği sonucuna ulaşmaktadır (ÖZBEK, Veli Özer: *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara 2006, sh: 270). Benzer yönde bkz. YURTCAN, Erdener: *Ceza Yargılaması Hukuku*, 12. Baskı, İstanbul 2007, sh: 342.

⁷ YILDIZ, *"Ceza Muhakemesi Hukukunda Yakalama ve Gözetilme Alma"*, sh: 159; İNCİ, *Bir Koruma Tedbiri Olarak Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama*, sh: 73.

üzerine şüpheli tutukevine konulamaz, derhal yetkili Cumhuriyet savcısına götürülmek üzere yola çıkarılmalıdır. Yetkili Cumhuriyet savcısının huzuruna getirilen şüphelinin ifadesini aldıktan sonra, tutuklamaya sevk edilmemesi konusunda dosyanın içeriğine göre takdir yetkisine sahiptir. Ancak tutuklamaya sevk ettiği takdirde aynı yargı çevresindeki sulh ceza hâkimine tutuklama kararının verilip verilmeyeceğini tutuklamaya ilişkin genel hüküme (CMK md. 100 vd.) göre değerlendirecektir.

Yakalama emri, tutuklama isteminin reddi kararına itiraz üzerine itiraz mercii (asliye ceza hâkimi) tarafından düzenlenmişse, yakalanan şüphelinin yakalama emrini düzenleyen itiraz merciiine doğrudan ya da sevk tutuklaması yapılmak suretiyle getirilmesi gerekir. Bu hususun yakalama emrinde açıkça yazılması gerekir (CMK md. 98/4). Bu ihtimalde yetkili Cumhuriyet savcısının müdahalesi sözkonusu değildir. Bu durumda itiraz mercii önüne çıkarılan şüphelinin sorgusu yapılarak tutuklanmasına ilişkin karar CMK d. 100 vd. düzenlemelerine göre verilecektir⁸.

2. Kovuşturma Aşaması

İkinci ihtimal, kovuşturma aşamasında sanık hakkında sevk tutuklamasının yapılmasına ilişkindir. Sanık kaçak olduğu takdirde, Cumhuriyet savcısının talebi üzerine veya re'sen mahkeme sanık hakkında yakalama emri düzenleyebilir. Yurtdışında bulunan kaçak hakkında giyabi tutuklama kararı verilebileceğinden (CMK md. 248/5, CMKYUŞHK md. 5/2), bu sanık hakkında yakalama emri düzenlenemez. Hakkındaki kovuşturmanın sonucu kalmasını sağlamak amacıyla yurt içinde saklandığı için mahkeme tarafında kendisine ulaşılamayan kaçak sanık hakkında (CMK 247) yakalama emri karılabilir. Yine yetkili mahkeme tarafından tutuklamanın reddi kararına Cumhuriyet savcısı veya müdahil tarafından itiraz edilmesi üzerine, itiraz mercii tazı haklı bulursa sanık hakkında yakalama emri düzenler (CMK md. 98/2.2). Mahkeme sanığın yakalama emriyle getirilmesine her zaman karar verebilecektir (CMK md. 199). Yakalanmış iken kolluk görevlisinin elinden kaçan sanık ya da kovuşturma aşamasında tutukeviden kaçan tutuklu hakkında Cumhuriyet savcılar ve kolluk kuvvetleri tarafından da yakalama emri düzenlenebilmektedir (CMK md. 98/2). CMK md. 94 yakalama emrinin mahkemeden tarafından çıkartılmasını aradığından, böyle durumlarda, Cumhuriyet savcılığı ve kolluk kuvvetleri tarafından düzenlenen yakalama emirlerine dayanarak sevk tu-

⁸ Aynı yönde bkz. ÖZTÜRK/TEZCANERDEM/SIRMA/SAYGILAR/ALAN, *Nazari Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, sh: 398; YILDIZ, *"Ceza Muhakemesi Hukukunda Yakalama ve Gözetilme Alma"*, sh: 158-159; GÜNGÖR, *"CMK'nda Yakalama Emri"*, sh: 899.

tutulması yapılamaz. Ancak böyle durumlarda yakalama emri, Cumhuriyet savcıları ve kolluk kuvvetleri tarafından düzenlenmek yerine, yetkili mahkeme tarafından düzenlenmişse, artık bu yakalama emrine dayalı olarak sevk tutuklaması yapılabilecektir.

Mahkeme sanık hakkında düzenlemiş olduğu yakalama emrini nezdindeki Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderir. Cumhuriyet Başsavcılığı yakalama emrini kolluk kuvvetlerine bildirir. Yakalama emri üzerine kolluk kuvvetleri tarafından yakalanan sanık 24 saat içerisinde yetkili mahkeme önüne çıkarılmıyorsa, aynı süre içerisinde yakalama yerine en yakın mahkemeye götürülür. CMK md. 94'te her ne kadar en yakın sulh ceza hâkimine götürüleceği belirtilmişse de, sanığın yetkili mahkemeye aynı derecedeki mahkemeye götürülmesi gerekir. Örneğin sanık hakkında yakalama emrini asliye ceza mahkemesi düzenlemişse, sanığın yakalandığında götürüleceği mahkeme de yakalama yerine en yakın asliye ceza mahkemesidir. Yakalama yerine en yakın mahkeme yetkili mahkeme ile temasa geçer. Çünkü yakalama emrinin düzenlenme tarihi ile yakalama zamanı arasında uzun bir süre geçmiş olabilir. Bu nedenle de yakalama emrinin geri alınıp da koluğa bildirilmemesi ihtimali gözönünde bulundurularak yetkili mahkeme ile mutlaka irtibat kurulmalıdır. Ayrıca aradan geçen uzun zaman kovuşturmada bazı gelişmelere neden olmuş olabilir. Yetkili mahkeme sanığın huzuruna getirilmesini gerekli görmeyerek yakalama yerine en yakın aynı derecedeki mahkeme tarafından sorgu ve savunmasının yapılmasını yeterli bulabilir. Bu durumda CMK md. 196/2 dikkate alınmalıdır⁹. Buna göre, sanığın yargılandığı suçun alt sınırı 5 yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiriyorsa, yetkili mahkeme sanığın istinabe suretiyle sorguya çekilmesini isteyemeyeceğinden, yakalama yerine en yakın mahkemeden sanığın kendisine gönderilmek üzere tutuklanmasını istemek zorundadır¹⁰. Sanığın yargılandığı suçun alt sınırı 5 yıldan az hapis cezasını gerektiriyorsa, yetkili mahkeme sanığın sorgu ve savunmasının yakalama yerine en yakın aynı derecedeki mahkeme tarafından yapılmasından sonra sanığın serbest bırakılmasını isteyebilir. Ancak böyle bir durumda sanık yakalama yerine en yakın mahkeme önünde sorgusunun esas mahkemesi huzurunda yapmak istediğini söylerse (CMK md. 196/2,c.4), bu mahkeme sanığın sorgusunu artık yapamayacağından sevk tutuklaması kararı vermek zorundadır. Bununla birlikte, sanığın istinabe suretiyle sorgusunun yapılabilmesi, sorgu için belirlenen gü-

nün Cumhuriyet savcısı, sanık ve müdafisine bildirilmesine bağlı kılındığından (CMK md. 196/2,c.2), yakalama emri üzerine yakalanan sanığın yakalanacağı tarihin önceden kestirilememesi ve böylece yakalama yerine en yakın mahkeme önünde sorgusunun ne zaman yapılacağına bilinmemesi nedeniyle istinabe suretiyle sorgunun yapılması güçleşmektedir. Eğer sanığın mevcut yargılamada müdafii yoksa, istinabe suretiyle sorgu yapılabilecektir. Müdafii varsa, müdafii yakalama yerine en yakın mahkeme önünde sorgu için hazır bulunabilirdiği takdirde, yine istinabe suretiyle sorgu yapılabilir. Müdafii bu mahkemede hazır bulunmadığı takdirde, mahkemece barodan başka bir müdafii görevlendirilse bile, sorgusu yapılamamalıdır. CMK md. 196/2,c.3'teki Cumhuriyet savcısı ile müdafinin sorgu sırasında hazır bulunmalarının zorunlu olmadığına ilişkin düzenleme sorgu gününün önceden belirlenip de, bunların hazır bulunmamasına hâlinde uygulanabilecek bir hükümdür.

Yetkili mahkeme, yargılama konusu suçun cezası 5 yıldan az hapis cezasını gerektirse bile, sanığın sorgusunu bizzat yapmak isterse, aynı anda görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılması suretiyle sorgusunun yapılabilmesi olanağı mevcut olduğu takdirde, bu yöntemi uygulayarak sorgusunu yapabilecektir (CMK md. 196/4). Bu olanak mevcut olmadığı takdirde veya sanığın huzuruna getirilmesini gerekli gördüğü durumlarda, yetkili mahkeme, yakalama yerine en yakın mahkemeye gönderdiği faks yazısında sanık hakkında sevk tutuklaması kararının alınmasını ister. Yakalama yerine en yakın mahkeme, önüne getirilen kişinin kimlik tespitini yapar ve yakalama emrinde belirtilen sanık olup olmadığını tespit eder. Kimlik bilgileri doğru ise, yakalama yerine en yakın mahkeme dosyanın esasına giremez. Yetkili mahkeme tarafından istenilmediği ya da yetkili mahkeme tarafından istenilse bile sanık tarafından istenilmediği sürece yargılama konusu suç ile ilgili olarak şüphelinin sorgusunu yapamaz ve savunmasını isteyemez. Yakalama yerine en yakın mahkeme, kimlik tespiti yaptıktan sonra yetkili mahkemeye götürülmek üzere sanığı tutuklamak zorundadır. Burada yakalama yerine en yakın mahkeme tutuklamanın koşul ve nedenlerinin yerine getirilip getirilmediğini inceleyemeyeceği gibi, karar konusunda da takdir yetkisine sahip değildir. Bu nedenle sevk tutuklamasına ilişkin kararlarda müdafii bulunması zorunlu değildir. Sanık barodan kendisine bir müdafii tayin edilmesini isteyemez. Ancak sanığın seçtiği müdafii hazır bulunabilir. Çünkü sevk tutuklamasına ilişkin değerlendirmede esasa girilememektedir. Bununla birlikte, yetkili mahkeme sanığın istinabe suretiyle sorgusunun yapılmasını istemişse, zorunlu müdafiliğin gerektirdiği durumlarda veya sanığın müdafii talep ettiği durumlarda, yakalama yerine en yakın mahkeme müdafii görevlendirir. Sevk tutuklaması kararı gereğince tutuklanan sanık tutuklu konulamaz, der-

⁹ Aynı yönde bkz. İNCİ, *Bir Koruma Tedbiri Olarak Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama*, sh: 74.

¹⁰ "H.K.'yi kasten öldürmeye tam derecede teşebbüsten ... hakkında yakalama kararı çıkartılan sanık Y.B.'in yakalandığında 5271 sayılı CMK'nın 94. maddesi uyarınca yetkili mahkeme olan Konya 3. Ağır Ceza Mahkemesine çıkartılıp savunmasının alınması gerektiği gözetilmeden ... Nöbetçi Sulh Ceza Mahkemesince savunmasının alınması ve usulsüz alınan bu savunmaya dayanılarak hüküm kurulması, ... usule ve yasaya aykırı olup..." (1. CD., 15.05.2008, E. 2007-3678/K. 2008-4090, www.kazanci.com - Erişim tarihi: 25.03.2011).

hal yetkili mahkemeye götürülmek üzere yola çıkarılmadır. Yetkili mahkeme, huzuruna getirilen sanığın sorgusunu yaptıktan ve savunmasını dinledikten sonra, tutuklamaya ilişkin hükümlere (CMK md. 100 vd.) göre tutuklanıp tutuklanamayacağı değerlendirilmiştir.

Yakalama emri, tutuklama isteminin reddi kararına itiraz üzerine itiraz mercii tarafından düzenlenmişse, yakalanan sanığın yakalama emrini düzenleyen itiraz mercii üzerine doğrudan ya da sevki tutuklaması yapılmak suretiyle getirilmesi gerekir. Zaten itiraz mercii sanığın yakalaması durumunda huzuruna getirilmesini! CMK md. 98/4 gereğince yakalama emrine yazmak zorundadır. Bu ihtimalde yetkili mahkemenin müdahalesi söz konusu değildir. Çünkü yetkili mahkeme tutuklamaya ilişkin kararını daha önceden ortaya koymuştur. Bu durumda itiraz mercii, önüne çıkarılan sanığın tutuklanmasına ilişkin kararı CMK md. 100 vd. düzenlemelerine göre verecektir.

B. Askeri Yargıda Sevki Tutuklaması

Sevki tutuklaması firar ve izin tecavüzü suçları başta olmak üzere, birçok suç bakımından askeri yargıda da uygulanmaktadır. Sevki tutuklamasına ilişkin bir düzenleme 353 sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu (AsMKYUK)'nda bulunmadığından CMK md. 94 askeri yargıda da uygulanması ayrı bulacaktır (AsMKYUK ek md. 1/1). Askeri yargıda da sevki tutuklaması soruşturma ve kovuşturma aşamalarında ayrı ayrı ele alınabilir.

1. Soruşturma Aşaması

Soruşturma aşamasında bir suçtan dolayı soruşturma yapan yetkili askeri savcı, çağrularına rağmen gelmeyen ya da kendisine çağrı yapamadığı şüpheli hakkında nezdinde bulunduğu askeri mahkeme basvurarak yakalama emri düzenlenmesini ister. Soruşturma dosyasını inceleyen askeri mahkeme hakimi koşulların oluştuğuna kanaat getirdiği takdirde yakalama emri düzenler (CMK md. 98/1) ve bunu soruşturma dosyasıyla birlikte askeri savcıya gönderir. Yine soruşturma aşamasında yetkili askeri tarafından tutuklanma talebiyle askeri mahkeme hakimi nezdinde bulunan şüpheli, askeri mahkeme hakimi tarafından tutuklanmayarak serbest bırakıldığı takdirde, askeri savcının ya da teşkilatında askeri mahkeme kurulan kıta komutanı veya askeri kurum amirinin itirazı üzerine en yakın askeri mahkeme hakimi itirazı hakkı götürse (AsMKYUK md. 74/2,4), şüpheli hakkında yakalama emri düzenler (CMK md. 98/1,c.2). Yakalamış iken kolluk görevlisinin elinden kaçan şüpheli ya da soruşturma aşamasında tutuklevinden kaçan tutuklu veya ceza infaz kurumundan kaçan hükümlü hakkında askeri savcılar, Cumhuriyet

savcıları ve kolluk kuvvetleri tarafından da yakalama emri düzenlenebilmekte-dir (AsMKYUK ek md. 1/2 gereğince CMK md. 98/2). Sevki tutuklamasının dayanğını oluşturan yakalama emrinin askeri mahkeme hakimi tarafından verilmesi zorunlu olduğundan (CMK md. 94), böyle durumlarda askeri savcılar, Cumhuriyet savcıları ve kolluk kuvvetleri tarafından emirlerine dayanılarak sevki tutuklaması yapılamaz. Ancak böyle durumlarda yakalama emri, askeri savcılar, Cumhuriyet savcıları ve kolluk kuvvetleri tarafından düzenlenmek yerine, yetkili askeri savcının talebi üzerine askeri mahkeme hakimi tarafından düzenlenmişse, artık bu yakalama emrine dayalı olarak sevki tutuklaması yapılabilecektir. Askeri mahkeme hakimi (tutuklamaya itiraz halinde en yakın askeri mahkeme hakimi) tarafından düzenlenen yakalama emrini alan yetkili askeri savcı, bunu kolluk kuvvetlerine bildirir (AsMKYUK md. 97). Yakalama emri üzerine kolluk kuvvetleri tarafından yakalanan şüpheli 24 saat içerisinde yetkili askeri savcı önüne çıkarılmıyorsa, aynı süre içerisinde yakalama yerine en yakın askeri savcıya götürülür. Yakalama yerine bir yerde askeri mahkeme nezdinde kurulu askeri savcılık yoksa, şüpheli en yakın Cumhuriyet savcısına götürülür. CMK md. 94 her ne kadar şüphelinin yetkili hakim önüne, bu mümkün değilse en yakın sulh hakimi önüne çıkarılacağını öngörmüşse de, kanaatimizce soruşturma aşamasının genel ya-pısı dikkate alındığında yakalama emri üzerine yakalanan şüphelinin öncelikle yetkili askeri savcıya, bu mümkün olmadıysa yakalama emri üzerine yakalanan şüpheli tutuklaması gerekme hakkını ve kovuşturması için gerekli hakları saklar. Çünkü soruşturma aşamasında askeri mahkemenin askeri savcının talebi olmadan herhangi bir işlem yapması mümkün değildir (CMK md. 162; AsMKYUK md. 98). Bu nedenle yakalanan şüphelinin yakalama emrinin düzenlenmesini talep eden askeri savcının, bu mümkün değilse es seviyedeki makam olan yakalama yerine en yakın askeri savcının ya da Cumhuriyet savcısının önüne getirilmesi gerekir. Bu durumda soruşturmayı yürütmekte olan yetkili askeri savcı şüphelinin kendi önüne doğrudan veya sevki tutuklamasıyla getirilmesi halinde, tutuklanmasını gerektirmez, askeri mahkeme hakimine tutuklanmak üzere sevki etmez (AsMKYUK md. 69/1). Şüphelinin getirildiği yakalama yerine en yakın askeri savcı ya da Cumhuriyet savcısı da yetkili askeri savcının talepleri doğrultusunda durumlarda sevki tutuklaması yapılmak üzere şüpheliyi askeri mahkeme hakimi ya da sulh ceza hakimi önüne göndermemelidir.

süre geçmiş olabilir. Bu nedenle de yakalama emrinin geri alınıp da, kolluğa bildirilmemesi ihtimali gözönünde bulundurularak yetkili askerî savcı ile mutlak irtibata geçilmelidir. Ayrıca aradan geçen uzun zaman soruşturma bazı gelişmelere neden olmuş olabilir. Yetkili askerî savcı şüphelinin huzuruna getirilmesini gerekli görmeyip de ifadesinin alınmasını yeterli buluyorsa, yakalama yerine en yakın askerî savcı veya Cumhuriyet savcısına faks aracılığıyla talimat göndererek şüphelinin istinabe suretiyle ifadesinin alınmasını (AsMKYUK md. 97/2) ve ardından serbest bırakılmasını ister. Bu durumda yetkili askerî savcı nezdinde bulunduğu askerî mahkeme hâkiminden yakalama emrinin geri alınması kararını çıkartmalı ve bunu kolluk kuvvetlerine derhal bildirmelidir. Yetkili askerî savcı şüphelinin huzuruna getirilmesini gerekli görüyorsa, yakalama yerine en yakın askerî savcıya veya Cumhuriyet savcısına gönderdiği faks yazısında şüphelinin askerî mahkeme hâkimi veya sulh ceza hâkimi önüne çıkarılarak sevk tutuklaması kararının alınmasını ister. Bunun üzerine yakalama yerine en yakın askerî savcı veya Cumhuriyet savcısı aynı yargı çevresindeki askerî mahkeme hâkimine veya sulh ceza hâkimine şüpheliyi sevk ederek yetkili askerî savcıya gönderilmek üzere şüphelinin tutuklanmasını ister. Askerî mahkeme hâkimi veya sulh ceza hâkimi, önüne getirilen kişinin kimlik tespitini yapar ve yakalama emrinde belirtilen şüpheli olup olmadığını belirler. Kimlik bilgileri doğru ise, askerî mahkeme hâkimi veya sulh ceza hâkimi dosyanın esasına giremez. İsnad edilen suç ile ilgili olarak şüphelinin sorgusunu yapamaz ve savunmasını isteyemez. Askerî mahkeme hâkimi veya sulh ceza hâkimi kimlik tespiti yaptıktan sonra yetkili askerî savcıya götürülmek üzere şüpheliyi tutuklamak zorundadır. Burada askerî mahkeme hâkimi veya sulh ceza hâkimi takdir yetkisine sahip bulunmadığı gibi, tutuklamanın koşulları ve nedenlerinin de yerine getirilip getirilmediğini inceleyemez¹¹. Bu nedenle sevk tutuklamasına ilişkin kararlarda müdafii bulunması zorunlu değildir. Şüpheli barodan kendisine bir müdafii tayin edilmesini isteyemez. Bununla birlikte şüphelinin kendisinin seçtiği müdafii gelebilir. Çünkü sevk tutuklamasına ilişkin değerlendirmede esasa girilememektedir. Sevk tutuklaması üzerine şüpheli tutukevine konulamaz, derhal yetkili askerî savcıya götürülmek üzere yola çıkarılmalıdır. Yetkili askerî savcı, huzuruna getirilen şüphelinin ifadesini aldıktan sonra, tutuklamaya sevk edip etmemek konusunda dosyanın içeriğine göre takdir yetkisine sahiptir. Ancak teşkilâtında askerî mahkeme kurulan kıt'a komutanı veya askerî kurum amiri şüphelinin tutuklanmasını isterse, askerî savcının artık takdiri sözkonusu olmayacağından, askerî savcı şüpheliyi tutuklama istemiyle askerî mahkeme hâkimine sevk etmek zorundadır (AsMKYUK md. 69/2). Askerî savcı, şüp-

heliyi tutuklamaya sevk ettiği takdirde, nezdinde bulunduğu askerî mahkeme hâkimi tutuklama kararının verilip verilmeyeceğini tutuklamayışkin genel hükümlere (AsMKYUK md. 71; CMK md. 100 vd.) göre değerlendirecektir.

Yakalama emri, tutuklama isteminin reddi kararına itiraz üzere itiraz mercii (en yakın askerî mahkeme hâkimi) tarafından düzenlenmişse AsMKYUK md. 74/4), yakalanan şüphelinin yakalama emrini düzenleyen itiraz mercii doğrudan ya da sevk tutuklaması yapılmak suretiyle getirilmesi gerekir. Bu husus yakalama emrinde de gösterilmelidir (CMK md. 98/4). Bu ihtilalde yetkili askerî savcının müdahalesi sözkonusu değildir. Bu durumda itiraz mercii önüne çıkarılan şüphelinin sorgusu yapılarak tutuklanmasına ilişkin karar AsMKYUK md. 71 ve CMK md. 100 vd. düzenlemelerine göre verilecektir.

2. Kovuşturma Aşaması

Kovuşturma aşamasında sanık kaçak olduğu takdirde, askerî savcının talebi üzerine veya re'sen askerî mahkeme sanık hakkında yakalamayı düzenleyebilir. Yurtdışında bulunan kaçak hakkında giyabi tutuklama kararı verilebileceğinden (CMK md. 248/5, CMKYUŞHK md. 5/2), bu sanıklar hakkında yakalama emri düzenlenemez. Hakkındaki kovuşturmanın sonuç kalmasını sağlamak amacıyla yurt içinde saklandığı için askerî mahkeme tarafından kendisine ulaşılamayan kaçak sanık hakkında (CMK 247) yakalamayı çıkarılabilir. Yine yetkili askerî mahkeme tarafından tutuklamanın reddi kararına askerî savcı, teşkilâtında askerî mahkeme kurulan kıt'a komutanı veya askerî kurum amiri ya da müdahil tarafından itiraz edilmesi üzerine (AsMKYUK md. 74/2), itiraz mercii en yakın askerî mahkeme (AsMKYUK md. 74/4), itiraz haklı bulursa, sanık hakkında yakalama emri düzenler (CMK md. 98/1,c). CMK md. 199 gereğince de, askerî mahkeme sanığın yakalama emriyle getirmesine her zaman karar verebilir. Yakalanmış iken kolluk görevlisinin elinde kaçan sanık ya da kovuşturma aşamasında tutukevinden kaçan tutuklu hakkında askerî savcılar, Cumhuriyet savcıları ve kolluk kuvvetleri tarafından yakalama emri düzenlenebilmektedir (CMK md. 98/2). Bu durumlarda askerî savcılar, Cumhuriyet savcıları ve kolluk kuvvetleri tarafından düzenlenen yakalama emirlerine dayanarak sevk tutuklaması yapılamaz. Çünkü kovuşturma aşamasında sadece askerî mahkeme tarafından verilen yakalama emri sevk tutuklamasına dayanak oluşturabilir (CMK md. 94). Ancak böyle durumlarda yakalama emri, askerî savcılar, Cumhuriyet savcıları ve kolluk kuvvetleri tarafından düzenlenmek yerine, yetkili askerî mahkeme tarafından düzenlenmişse, aynı bu yakalama emrine dayalı olarak sevk tutuklaması yapılabilecektir.

¹¹ KANGAL, Zeynel T.: *Askerî Ceza Hukuku*, Ankara 2010, sh: 240.

Askerî mahkeme sanık hakkında düzenlemiş olduğu yakalama emrini nezdindeki askerî savcılığa gönderir. Askerî savcılık yakalama emrini kolluk kuvvetlerine bildirir. Yakalama emri üzerine kolluk kuvvetleri tarafından yakalanan sanık 24 saat içerisinde yetkili askerî mahkeme önüne çıkarılmıyorsa, aynı süre içerisinde yakalama yerine en yakın askerî mahkemeye götürülür. Yakalama yerine yakın bir askerî mahkeme yoksa, en yakın (adli) mahkemeye götürülür. Yetkili askerî mahkeme yakalama emrini tek hâkimle düzenlemişse, yakalanan sanık da tek hâkimden oluşan askerî mahkeme huzuruna çıkarılır. Yetkili askerî mahkeme yakalama emrini kurul hâlinde düzenlemişse, sanığın da kuruldan oluşan askerî mahkeme huzuruna çıkarılması gerekir (AsMKYUK md. 19). Yakalama yerine yakın bir askerî mahkeme olmaması nedeniyle sanık en yakın adliye mahkemesine götürüldüğü takdirde, CMK md. 94 her ne kadar en yakın sulh ceza hâkimine götürüleceğini belirtilmişse de, sanığın, yakalama emrinde belirtilen suç hangi mahkemenin görevine giriyorsa, o mahkemeye götürülmesi gerekir. Örneğin sanık hakkında yakalama emrini askerî mahkeme kurul hâlinde düzenlemişse, sanığın yakalandığında götürüleceği mahkeme isnad edilen suça göre tespit edileceğinden (5235 sy. Kanun md. 10-12) sulh ceza mahkemesi veya asliye ceza mahkemesi veyahut da ağır ceza mahkemesi olabilecektir. Yakalama yerine en yakın askerî mahkeme veya adliye mahkemesi yetkili askerî mahkeme ile temasa geçer. Çünkü yakalama emrinin düzenlenme tarihi ile yakalama zamanı arasında uzun bir sürenin geçmesi ihtimali dolayısıyla yakalama emrinin geri alınıp da kolluğa bildirilmemesi olasılığı gözönünde bulundurularak yetkili askerî mahkeme ile mutlaka irtibat kurulmalıdır. Ayrıca aradan geçen uzun zaman kovuşturmada bazı gelişmelere neden olmuş olabilir. Yetkili mahkeme, sanığın huzuruna getirilmesini gerekli görmeyerek yakalama yerine en yakın aynı derecedeki askerî mahkeme tarafından veya isnad edilen suça göre belirlenecek adliye mahkemesi tarafından sorgu ve savunmasının yapılmasını yeterli bulabilir. Bu durumda CMK md. 196/2 dikkate alınmalıdır. Buna göre, sanığın yargılandığı suçun alt sınırı 5 yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiriyorsa, yetkili askerî mahkeme sanığın istinabe suretiyle sorguya çekilmesini isteyemeyeceğinden, yakalama yerine en yakın askerî mahkemeden veya adliye mahkemesinden sanığın kendisine gönderilmek üzere tutuklanmasını istemek zorundadır. Sanığın yargılandığı suçun alt sınırı 5 yıldan az hapis cezasını gerektiriyorsa, yetkili askerî mahkeme sanığın sorgu ve savunmasının yakalama yerine en yakın aynı derecedeki askerî mahkeme veya isnad edilen suça göre tespit edilecek adliye mahkemesi tarafından yapılmasından sonra sanığın serbest bırakılmasını isteyebilir. Ancak böyle bir durumda sanık yakalama yerine en yakın askerî mahkeme veya adliye mahkemesi önünde sorgusunun

esas mahkemesi huzurunda yapmak istediği söylerse (CMK md. 196/2,c.4), bu mahkeme sanığın sorgusunu artık yapmayacağından sevk tutuklamasına karar vermek zorundadır. Bununla birlikte sanığın istinabe suretiyle sorgusunun yapılabilmesi için, sorgu yapılacağı gün askerî savcı, sanık ve müdafine bildirilmesi gerekli olduğundan (CMK md 96/2,c.2), yakalama emri üzerine yakalanan sanığın yakalanacağı tarihin önceden kestirilememesi ve böylece yakalama yerine en yakın askerî veya adli mahkeme önünde sorgusunun ne zaman yapılacağına bilinmemesi nedeniyle istinabe suretiyle sorgunun yapılması güçleşmektedir. Sanığın mevcut yargılama müdafii bulunmadığı takdirde, istinabe suretiyle sorgusu yapılabilecektir. Müdafii bulunmakta ise, kendisine bir şekilde haber verilen müdafii yakalama yerine en yakın askerî veya adli mahkeme önünde sorgu için hazır bulunabilceği takdirde, yine istinabe suretiyle sorgu yapılabilmelidir. Müdafii bu mahkemede hazır bulunmadığı takdirde, mahkemeye barodan başka bir müdafii görevlendirilse bile, sorgusu yapılamalıdır. CMK md. 196/2,c.3 gereğince aski savcı ile müdafinin sorgu sırasında hazır bulunmalarının zorunlu olmaması, sgu gününün önceden belirlenip de bunların hazır bulunmaması hâlinde uygulanabilecek bir hükümdür.

Yetkili askerî mahkeme, yargılama kısı suçu cezası 5 yıldan az hapis cezasını gerektirse bile, sanığın sorgusunun bizzat yapmak isterse, aynı anda görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılması suretiyle sorgusunun yapılabilmesi olanağı mevcut olduğu takdirde, u yöntemi uygulayarak sorgusunu yapabilecektir (CMK md. 196/4). Bu olak mevcut olmadığı takdirde veya sanığın huzuruna getirilmesini gerekli göçüğü durumlarda, yetkili mahkeme, yakalama yerine en yakın askerî mahkemeye veya adliye mahkemesine gönderdiği faks yazısında sanık hakkında evk tutuklaması kararının alınmasını ister. Yakalama yerine en yakın askerî mahkeme veya adliye mahkemesi, önüne getirilen kişinin kimlik tespitini yap ve yakalama emrinde belirtilen sanık olup olmadığını tespit eder. Kimlik ilgileri doğru ise, yakalama yerine en yakın askerî mahkeme veya adliye mahkemesi işin esasına giremez. Zaten dosyanın aslı da kendisinde bulunmamaktadır. Yetkili askerî mahkeme tarafından istenilmediği ya da yetkili askerî mahkeme tarafından istenilse bile, sanık tarafından istenilmediği sürece yargılama onusu suç ile ilgili olarak sanığın sorgusunu yapamaz ve savunmasını isteyemez. Yakalama yerine en yakın askerî mahkeme veya adliye mahkemesi kimlik spiti yaptıktan sonra yetkili askerî mahkemeye götürülmek üzere sanığı tutuklamak zorundadır. Burada yakalama yerine en yakın askerî mahkeme veya adli mahkemesi tutuklamanın koşul ve nedenlerinin yerine getirilip getirilmediğinceleyemeyeceği gibi, karar konusunda da takdir yetkisine sahip değildir. Bnedenle sevk tutuklamasına ilişkin

kararlarda müdafii bulunması zorunlu değildir. Sanık barodan kendisine bir müdafii tayin edilmesini isteyememekle birlikte seçtiği müdafii hazır bulunabilir. Çünkü sevk tutuklamasına ilişkin değerlendirmede esasa girilememektedir. Bununla birlikte, yetkili askerî mahkeme sanığın istinabe suretiyle sorgusunun yapılmasını istemişse, zorunlu müdafiliğin gerektirdiği durumlarda veya sanığın müdafii talep ettiği durumlarda, yakalama yerine en yakın askerî mahkeme veya adliye mahkemesi müdafii görevlendirmek zorundadır. Sevk tutuklaması kararı gereğince tutuklanan sanık tutukevine konulamaz, derhal yetkili askerî mahkemeye götürülmek üzere yola çıkarılmalıdır. Yetkili askerî mahkeme, huzuruna getirilen sanığın sorgusunu yaptıktan ve savunmasını dinledikten sonra, tutuklamaya ilişkin genel hükümlere (AsMKYUK md. 71; CMK md. 100 vd.) göre tutuklanıp tutuklanamayacağını değerlendirecektir.

Yakalama emri, tutuklama isteminin reddi kararına itiraz üzerine itiraz mercii (en yakın askerî mahkeme) tarafından düzenlenmişse, yakalanan sanığın yakalama emrini düzenleyen itiraz merciiine doğrudan ya da sevk tutuklaması yapılmak suretiyle getirilmesi gerekir. Sanığın itiraz merciiine getirileceği yakalama emrinde gösterilmelidir (CMK md. 98/4). Bu ihtimalde yetkili askerî mahkemenin müdahalesi sözkonusu değildir. Çünkü yetkili askerî mahkeme tutuklamaya ilişkin kararını daha önceden ortaya koymuştur. Bu durumda itiraz mercii, önüne çıkarılan sanığın tutuklanmasına ilişkin kararı AsMKYUK md. 71 ve CMK md. 100 vd. düzenlemelerine göre verecektir.

II. Sevk Tutuklamasına İlişkin Bazı Sorunlar

A. Tutukluların Zamanında Sevk Edilmemeleri

Sevk tutuklaması kararıyla tutuklanan şüpheli veya sanığın tutukevine konulmadan derhal yetkili Cumhuriyet savcılığı veya mahkemeye götürülmek üzere yola çıkarılması gerekmektedir¹². Çünkü sevk tutuklaması şüphelinin veya sanığın yetkili Cumhuriyet savcılığına veya yetkili mahkemeye götürülmesi amacıyla sınırlı bir tutuklamadır¹³. Ancak uygulamada buna uyulmamaktadır. Hakkında sevk tutuklaması kararı verilmiş olan şüpheli veya sanık tutukevine konulmakta ve bazen birkaç ay hâkim huzuruna çıkarılmadan bu tutukevinde kalmaktadır¹⁴. Hatta sevk amacıyla tutuklanan şüpheli veya sanık hakkında

¹² TURHAN, Faruk: *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara 2006, sh: 218; YILDIZ, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Yakalama ve Gözaltına Alma", sh: 158-159.

¹³ Ünver/Hakeri de sevk tutuklamasının amacını, asil yetkili hâkim veya mahkemenin tutuklama veya adli kontrol kararı vermek veya serbest bırakmak üzere tasarrufla bulunmasını sağlamak olarak izah etmektedirler (ÜNVER, Yener/HAKERİ, Hakan: *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 3. Baskı, Ankara 2010, sh: 348).

¹⁴ Bkz. KUNTER, Nurullah/YENİSEY, Feridun/NUHOĞLU, Ayşe: *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak*

30'ar günlük süreler itibariyle tutukluluk hâlinin devamının gerekip gerekmeceği incelemesi (CMK md. 108) de yapılmamaktadır. Üstelik soruşturma aşamasında yetkili Cumhuriyet savcısının, kovuşturma aşamasında yetkili mahkemenin sevk tutuklaması yapıldığından haberi bile olmamakta, şüpheli veya sanığın müdafiiin bilgilendirmesi ya da mevcutlu olarak getirilmesi hâlinde bunu öğrenebilmektedirler¹⁵. Ödenek yokluğu, personel azlığı gibi nedenlerle tutuklunun sevki geciktirilmektedir. Genellikle aynı şehre veya bölgeye gönderilecek tutukluların birikmesi beklenmekte, belirli bir sayıya ulaşıncaya da ödenek çıkarılarak toplu hâlde sevkler sağlanmaktadır. Hatta uygulamada şüpheli veya sanığın ödenek yokluğundan dolayı uzun süre tutukevinde kalmasını önlemek için masrafları karşılamayı yakınlarının ya da müdafiiin teklif ettiği, bunun da bazen kabul edildiği görülmektedir. Bu uygulamanın CMK md. 98'nin amacıyla bağdaşmadığı aşikârdır. Bu nedenle hakkında sevk tutuklaması kararı alınmış şüpheli veya sanık, derhal yetkili Cumhuriyet savcılığına ya da mahkemeye götürülmeyip de tutukevine konulduğu takdirde, CMK md. 141 gereğince tazminat isteyebilecektir¹⁶.

B. Sevk Tutuklamasına Karar Veren Hâkimin ya da Mahkemenin Niteliği

Şüphelinin ya da sanığın sevk tutuklaması yapılması amacıyla önüne çıkarıldığı yakalama yerine en yakın sulh ceza hâkiminin veya mahkemenin araştıracağı iki nokta vardır. Birincisi, yakalama emrinin halen geçerli olup olmadığıdır. İkincisi ise, mevcutlu olarak getirilen kişinin yakalama emrinde kimliği veya eşkâli belirtilen şüpheli ya da sanık olup olmadığının tespiti. Bu iki husus dışında, yakalama yerine en yakın sulh ceza hâkiminin veya mahkemenin işin esasına girerek tutuklamanın koşullarının mevcut olup olmadığını araştırma olanağı yoktur¹⁷. Bu iki hususun bulunduğunu tespit eden yakalama yerine en yakın sulh ceza hâkimi veya mahkeme şüpheli veya sanığı yetkili Cumhuriyet savcılığına veya mahkemeye gönderilmek üzere tutuklamak zorundadır. Böylece yakalama yerine en yakın sulh ceza hâkimine veya mahkemeye şüpheli veya sanığı serbest bırakma yetkisi tanınmamıştır. Bunun ise, Avrupa İnsan Hakları

Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Bası, İstanbul 2006, sh: 817; İNCİ, *Bir Koruma Tedbiri Olarak Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama*, sh: 76; GÜNGÖR, "CMK'nda Yakalama Emri", sh: 898.

¹⁵ İNCİ, *Bir Koruma Tedbiri Olarak Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama*, sh: 76.

¹⁶ TURHAN, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, sh: 218; İNCİ, *Bir Koruma Tedbiri Olarak Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama*, sh: 76.

¹⁷ ÖZTÜRK/TEZCANERDEM/SIRMA/SAYGILAR/ALAN, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, sh: 398.

Sözleşmesi (AİHS) md. 5/3'ün aradığı nitelikteki hâkim veya mahkeme olmadığı açıktır¹⁸.

C. Sevk Tutuklamasına İtiraz

Sevk tutuklamasına ilişkin kararlara karşı da itiraz yoluna gidilebileceği konusunda tereddüt yoktur. Zira AİHS md. 5/4 ve AY md. 19/9 gereğince tutuklanarak hürriyeti kısıtlanan kişi başka bir yargı merciine başvurulabilir.

Şüphelinin veya sanığın sevk amacıyla tutuklanıp tutuklanamayacağı konusunda karar verecek olan hâkim veya mahkeme, sadece yakalama emrinin halen geçerli olup olmadığı ile kimlik bilgilerini kontrol edebileceğinden itiraz konusunun hangi hususlara ilişkin olabileceği sorun teşkil edecektir. Başka bir ifadeyle, sevk tutuklamasına ilişkin kararı verecek olan hâkim veya mahkeme, sınırlı bir inceleme yapabileceğinden işin esasına girerek tutuklamanın koşullarının oluşup oluşmadığını inceleyemez. Geçerli bir yakalama emrinde belirtilen kişinin mevcutlu olarak getirilen kişi olduğunu tespit ettiği takdirde, hâkim veya mahkeme, sevk tutuklaması kararını vermek zorundadır. Dolayısıyla böyle bir karara itiraz edilmesi hâlinde bazı sorunlar ortaya çıkacaktır.

Yakalama yerine en yakın sulh ceza hâkimi veya mahkeme sevk tutuklamasına karar verdiği takdirde, şüpheli veya sanık bu karara karşı itiraz edebilir. Böyle bir itiraz yakalama emrinin geçerli olmadığına veya yakalama emrinde belirtilen kişinin tutuklanan kişi olmadığına ilişkin ise, itirazı inceleme mercii, kararı veren hâkime veya mahkemeye göre CMK md. 268/3 gereğince tespit edilecektir. Askerî yargıda ise, itirazı inceleme mercii, kararı veren askerî hâkime veya askerî mahkemeye en yakın olan asker mahkeme hâkimi veya askerî mahkemedir (AsMKYUK md. 202/2). Böyle bir itiraz durumunda itiraz mercii, CMK md. 100 vd. hükümlerindeki tutuklama koşulları bakımından bir inceleme değil, sadece şüpheli veya sanığın kimlik bilgileri ve yakalama emrinin geçerli olup olmadığıyla sınırlı bir inceleme yapabilir¹⁹.

Sevk tutuklamasına yönelik itiraz esasa ilişkin ise, başka bir ifadeyle tutuklamanın hukuka aykırı olduğu iddia ediliyorsa, itirazı inceleme mercii artık yakalama yerine en yakın hâkim veya mahkemeye göre tespit edilemeyecektir.

¹⁸ AİHM, 29.04.1999 tarihli T.W. c. Malta Kararı. Ayrıca bkz. TEZCAN, Durmuş/ERDEM, Mustafa Ruhan/SANCAKDAR, Oğuz/ÖNOK, Rifat Murat: *İnsan Hakları El Kitabı*, 3. Baskı, Ankara, 2010, sh: 184-186; CENGİZ, Serkan/DEMİRAG, Fahrettin/ERGÜL, Teoman/MCBRIDE, Jeremy/TEZCAN, Durmuş: *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları*, Ankara 2008, sh: 32-33; TEZCAN, Durmuş: "AİHM Kararları Işığında Ceza Muhakemesi Kanununda Yakalama, Zorla Getirme, Arama ve Elkoyma", Ceza Muhakemesi Kanununun 3 Yılı, Teori ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar, İstanbul 2009, sh: 114-115.

¹⁹ GÜNGÖR, "CMK'nda Yakalama Emri", sh: 897.

Kanaatimizce, böyle bir itirazı yakalama emrine yönelik arak yapılmış bir itiraz olarak kabul etmek gerekecektir. Bu nedenle de itirazı inceleme mercii, yakalama emrini çıkartan hâkim veya mahkemeye göre CMK md. 268/3 gereğince tespit edilecektir. Askerî yargıda ise, itirazı inceleme mercii, yakalama emrini düzenleyen askerî hâkime veya askerî mahkemeye en yakın olan asker mahkeme hâkimi veya askerî mahkemedir. İtirazı inceleyecek olan mercii, yakalama emrinin kanunda gösterilen nitelikte olup olmadığını aşıracağıdır. Yakalama emri gerekli koşulları taşımadığı takdirde, bu mercii sevk amacıyla tutuklanan kişinin derhal tahliyesine karar verecektir. Bu noktada belirtmek gerekir ki, hakkında sevk tutuklaması kararı verilen şüpheli veya sık yetkili hâkim veya mahkemeye sevk edilerek CMK md. 100 vd. gereğince tutuklanmışsa, artık sevk tutuklaması kararına karşı itiraz etmenin bir anlamı kalmamaktadır. Böyle bir durumda CMK md. 100 vd. gereğince verilmiş on tutuklama kararına karşı itiraz yoluna gidilmelidir.